

MİLLİ MÜCADELE'NİN BİR BAŞKA YÖNÜ: ANADOLU'DA YUNANİSTAN'IN VEKALET SAVAŞI

Cengiz MUTLU*

Öz

Günümüzde sıklıkla duyduğumuz vekalet savaşları teriminin bir örneği de Türklere karşı sergilenmiştir. Mora İsyanı başladığında Batı'da Rumlara karşı büyük teveccüh doğmuştu. Binlere varan gönüllü Avrupa ülkelerinden ve Amerika'dan isyana katılmak için Mora'ya gelirken, Batılı ülkeler ise isyana cömert yardımlarda bulunmuşlardır. Bu yardımın altında yatan Batı'daki Türk düşmanlığı olduğu kadar Batılı ülkelerin kurulacak Yunanistan'ı Akdeniz'de ileri bir karakol olarak kullanmak istemeleriydi. Birinci Dünya Savaşı başladığında Avrupa cephelerindeki savaş umulanın aksine hızını yitirerek siper çatışmalarına dönüşerek durgunluk kazanmıştır. Savaşta İngiltere açısından Almanya'ya karşı yürütülen mücadelenin yol açtığı yıkım ve getirdiği ağır yük İngiliz hükümetini ekonomik olarak bir hayli yıpratmıştır. Buna bir de Osmanlı Devleti'nin savaşa girişiyle cephelerin çoğalması ve savaşın uzaması eklendiğinde İngiltere sosyal, politik açıdan da yıkımla karşılaşmıştır. Savaşın uzamasıyla müttefik devletler kamuoyunda var olan hoşnutsuzluğun artması, zamanla hükümetler üzerinde giderek artan derecede bir baskı yaratacaktı. Savaşın sonu tıpkı Makedonyalıların Pirus Zafe'i'ni anımsatmaktadır. Nitekim, Makedonya Kralı Pirus Roma'yı yenmiş olmasına rağmen ülkesi savaştan bitkin bir vaziyette çıkmıştı. Büyük Savaş'ta yorgun düşen İngiliz ordusu Anadolu'daki yeni bir savaşı göze alamazdı. İngiliz Başbakanı Lloyd George, Sırp-Hırvat-Sloven Krallığı Hükümeti'ne gönderdiği telgrafta, Sırp'ların Anadolu'ya asker çıkararak Türklere savaşmaları teklifinde bulunmuştur. Fakat yapılan teklif adı geçen krallıkça reddedilmişti. Aynı teklifi Megalo İdea fikriyle yanıp tutuşan Yunanlılara yapan İngilizler olumlu cevap almıştı. Bunun üzerine İngiliz devlet adamları Anadolu'nun işgali için I. Dünya Savaşı'nda yıpranmamış Yunan ordusunu kullanmaya karar verdi. Bunun karşılığında İngilizler, denetim sağlamak için Yunanlıların İngiliz sömürgeleri üzerindeki Anadolu topraklarına yerleşmesine ses çıkarmayacaktı. Bu yüzden Yunan ordusu silah-cephane yönünden İngilizlerce desteklenmiştir. İtilaf Devletleri Yunanlıları sadece Anadolu'da değil Kırım'a asker çıkarmak suretiyle Bolşeviklere karşı da savaşmıştır. Yunanlıların Anadolu'ya çıkışı İtilaf Devletleri arasında çıkar çatışmalarını

* Bu makale 100. Yılında 19 Mayıs ve Millî Mücadele Uluslararası Sempozyumu'nda sunulan bildirinin genişletilmiş ve gözden geçirilmiş halidir.

** Doç. Dr., Sakarya Uygulamalı Bilimler Üniversitesi,
(cengizmutlu@subu.edu.tr), (<https://orcid.org/0000-0003-1192-8528>).

doğurmuştur. Elbetteki, müttefik devletler arasında çakışan çıkarları çok iyi analiz eden Milli Mücadeleyi yürüten heyet, bu durumdan faydalanma yoluna gitmişti. Milli Mücadele'nin sona ermesiyle Yunanlıları Anadolu felaketine sürükleyen Venizelos, bir Türk diplomatına İngilizlerce kullanıldıklarını itiraf etmişti. Bu makale Osmanlı Arşivi başta olmak üzere dönemin Batılı kaynakları taranmak suretiyle kaleme alınmıştır.

Anahtar Kelimeler: İngiltere, Yunanistan, Anadolu, Vekalet Savaşı, Milli Mücadele.

ANOTHER DIRECTION OF THE NATIONAL STRUGGLE: GREECE'S PORXY WAR IN ANATOLIA

Abstract

An example of the term de proxy wars that we often hear today is also exhibited against the Turks. When the Mora rebellion began, the West had a great favor for the Greeks. While volunteers from thousands of Europeans and from the United States to Mora to join the rebellion, Western countries made generous assistance in the rebellion. It was not only the Turkish hostility in the West, but also the Western countries wanting to use Greece as an outpost in the Mediterranean. When the First World War broke out, the war on the European fronts, in contrast to the expectations, lost pace and became stagnant. In the First World War, the devastation and heavy burden of the struggle against Germany, economically worsened the British government. Adding this to the proliferation of the fronts and the prolongation of the war when the Ottoman Empire entered the war, Britain faced social and political destruction.

With the prolongation of the war, the increasing discontent among the allies in the public would have caused an increasing pressure on governments over time. The end of the war is just as Pirus victory of the Macedonians. The king of Macedonia, Pirus, had defeated Rome, but his country was exhausted from the war. In the Great War, the British army could not afford a new war in Anatolia. British Prime Minister Lloyd George has sent a telegram to the Serbian-Croatian-Slovenian Kingdom of the Government, proposing that Serbs take off troops in Anatolia and fight the Turks. The British, who made the same offer to the Greeks who had pursued for the Megalo Idea, received a positive response. The British statesmen therefore decided to use the Greek army, which had not been worn off in World War I, for the occupation of Anatolia. In return, the British decided on behalf of the Greeks to settle on the Anatolian territory on the British colonies. For this reason, the Greek army was supported by the British in terms of weapons and ammunition. The Allied Powers fought the Greeks against the Bolsheviks not only in Anatolia but also in the Crimea. The military occupation of the Greeks in Anatolia gave rise to conflicts of interest between the Allied Powers. Of course, the delegation carrying out the National Struggle, which has very well analyzed the conflicting interests among the allies, has taken advantage of this situation. By the end of the National Struggle, Venizelos led the Greeks to an Anatolian disaster and confessed to a Turkish diplomat that they were being used by the British. This paper will be drafted by researching the Western press of the period, especially the Ottoman Archive.

Keywords: England, Greece, Anatolia, Proxy War, National Struggle.

Giriş

Yeni bir savaş biçimi olmayan vekâlet savaşı terimi dünya tarihi kadar eskidir. Büyük bir devletin hedef aldığı coğrafyada kendisinden küçük devlet veya devletleri veyahut etnik grupları kendi çıkarına kullanması olarak özetlenebilir. Elbetteki küçük devlet veya etnisiteler savaştırılırken ortaya çıkan durum uluslararası ilişkileri de etkilemektedir. Olanca hızıyla süren vekâlet savaşlarında şiddet gün geçtikçe artmaktadır¹. Vekâlet savaşlarının bir örneğini de Anadolu'da Yunanistan sergilemiştir.

Birinci Dünya Savaşı sırasında Kral Konstantin Yunanistan'ın tarafsız olması kanısındayken Başbakan Venizelos ise vakit geçirmeksizin İtilaf Devletlerinin safında savaşa girilmesini istiyordu. Kralın tarafsızlığın Yunan çıkarlarına daha fazla hizmet edeceği kanaatinde oluşu her iki lider arasında büyük mücadeleye sebep oldu. Venizelos Çanakkale Savaşları sırasında müttefikler lehine savaşa girilmesi için kralın onayını almaya uğraşırken iki liderin şiddetli şekilde ters düşmesi, Venizelos'un parlamentoda büyük çoğunluğu elinde bulundurmasına rağmen görevden alınmasını beraberinde getirmiştir. Aynı yıl tekrar seçilen Venizelosun bu sefer Sırbistan'ı korumaları için Fransız ve İngiliz askerlerinin Yunan topraklarına çıkarma yapması hususunda kralı ikna etmesinin ardından müttefikler Selanik'e çıkmıştır. Kralın Almanya'ya sempatisinin tekrar ortaya çıkmasıyla Konstantin, Venizelos'u 1915'te istifaya zorlamıştır. Bu tarihten itibaren kral taraftarlarıyla Venizelistler arasında mücadele başlamıştır².

Savaşın sonlarına doğru İngiltere'nin harcamaları bir hayli artması üzerine İngiliz kamuoyu savaş aleyhtarı bir görünüm almıştır. Avam Kamarası'ndaki bütçe görüşmeleri sırasında 1917 tarihinde ilk 35 günlük askeri harcama ortalama £7.450.000 idi. £500.000.000'luk borçlanma isteği o tarihe kadar İngiltere'de tek bir oylamada istenen en büyük meblağdı. İngiliz Parlemonter Mr. Bonar Law'ın tahminine göre bu tutar hükümeti Ağustos ayına kadar ancak götürebilecekti. 1 Nisan'dan 5 Mayıs'a kadar harcama tutarı £261.000.000'e ulaşmıştı. Bu miktar içinde orduya harcanan para £173.000.000 iken, £68.000.000 müttefik ve dominyonlara, £20.000.000 ise çeşitli yerlere harcanmıştı. Bu rakamsal

1 Tyrone Groh, Review: "A Changing State of War, Review of Proxy Warfare: War and Conflict in the Modern World" by Andrew Mumford, *Georgetown Journal of International Affairs*, Vol. 15, No. 1 (Winter/Spring 2014), pp. 149-151

2 George Kaloudis, Ethnic Cleansing In Asia Minor And The Treaty Of Lausanne, *International Journal on World Peace*, Vol. 31, No. 1 (MARCH 2014), s. 60. Kralın resmi olarak tahttan feragat etmese de Yunanistan'ı terk ederek yerine ikinci oğlu Alexander'ı bırakması, Venizelos'a Atina'ya dönüş için imkan vermiştir. Yunanistan'ı 1917'de savaşa sokan Venizelos ile Konstantin arasındaki mücadeleye Yunan halkı da katılmıştı. Kralcılarının kontrolü altındaki yerlerde yaşayan Venizelistler rahatsız edilip hükümet ve memuriyetlerden atılırken, 1917'de Venizelos Atina'ya tüm Yunanistan'ın başbakanı olarak döndüğünde aynı muamele Venizelistlerce kralcılara uygulanmıştır.

verilerde en mühim yekünleri günlük ortalama harcamalar tutmaktaydı. Bunun yekünü ise günlük £2.000.000'du³.

Büyük Savaş sırasında İngiltere Yunanistan'ı yanında savaşa sokmak için türlü vaatlerde bulunmaktaydı. Bu vaatlerden biri de savaşa girmesi karşılığında İzmir'in bir parçasının Yunanistan'a verilmesiydi. Nitekim iki yıl sonra bu vaat gerçekleştirilecekti⁴.

1917'de harbe giren Yunanistan Makedonya'da Fransız topçularının himayesinde zafer kazanmıştı. Aynı durum daha evvel de müşahade edilmişti. Nitekim, Fransız topçu subaylarından Albay Lapidı 1911-1912'de Yunan subaylarına talim vermişti⁵. 1918 Aralık ayında Ukranya'ya yapılan askeri harekatta Yunan kuvvetlerini kumanda eden, bunun sonucunda Yunanistan'ın Bolşevik düşmanlığı kazanmasına yol açan ve Rusya'daki sayısız Rum kolonilerinin büyük kayıplara uğramasına sebep olan Fransa'ydı. Bunun karşılığında Fransa için Paris Barış Konferansı'nda Yunan taleplerini desteklemek büyük yükü⁶.

Yunanistan'ın aktif olarak harbe girişindeki amacının Anadolu, İzmir, İstanbul'u işgal etme olduğu aşıkardı. Bir de İngilizlerin Suriye ve Filistin'de elde ettiği sonuçlar Yunanlıları yüreklendirmişti. Akdeniz'de Yunan hakimiyetini gerçekleştirme zamanının geldiğini düşünen Venizelos ordusunu seferber etmişti⁷. Osmanlı Devleti'nin dağılacığından emin olan Venizelos'a göre Yunanistan'ın İtilaf Devletleri'nin yanında savaşa girişi Megali İdea'yı gerçekleştirmek için en iyi fırsattı. Nitekim Venizelos için Megali İdea Bizans İmparatorluğu'nu yeniden canlandırma değil, tüm Yunanlıları Yunanistan devletinin çatısı altına toplamaktı⁸.

Yunanistan'ın savaşa girişi müttefiklere büyük yararlar sağladı. Bu yarar sadece Venizelos'un seferber ettiği on tümenlik askerden ibaret değildi. Bu sayede müttefikler artık Avrupa'nın Güneydoğusunda merkezi devletlere

3 *The Times*, 10 May 1917.

4 Eleftheria Daleziou, *Britain And The Greek-Turkish War And Settlement Of 1919-1923: The Pursuit Of Security By proxy in Western Asia Minor*, Phd Thesis Submission, Department Of History Faculty Of Arts University Of Glasgow September 2002, p.41.

5 Albay Büjak, *1918-1922 Yunan Ordusu'nun Seferleri*, (Çev.İbrahim Kemal), İstanbul Askeri Matbaası, 1939, s.6-8. 1916'da Venizelos Selanik'te geçici bir hükümet kurduğunda bir de kendine bağlı kumandanlarla Milli Müdafaa ordusu adlı bir ordu tertip etmişti. Fransızlar bu orduya gerekli tüm yardımı yapmaktan geri durmamışlardı. Aynı eser, s.4.

6 Alexander Pallis, *Yunanlıların Anadolu Macerası*, (Trc.Orhan Azizoglu), Yapı Kredi Yay, İstanbul 1995, s.69. Fransız hükümeti Denikin'in Beyza Ruslarına yardım etmek için asker yollama kararı verdiğinde Clemenceau Yunanlılara başvurdu. Tereddüt etmeyen Venizelos, Fransız tümeninin ardında 1919 Ocak ayında iki Yunan tümenini Odesa'ya göndermişti. Sefere katılan Yunanlılar büyük bozguna uğramıştır. Bkz. Michael Llewellyn Smith, *Yunan Düşü*, Ayraç Yay, Ankara 2002, s.103.

7 BOA, HR.SYS, 2453/7.

8 Esra Özsüer, *I. Dünya Savaşı'nda Yunanistan'ın Tarafsızlığına Karşı Venizelos-"Entente Cordiale" İşbirliği Ve Propaganda Çalışmaları*, "Ankara Üniversitesi Türk İnkılâp Tarihi Enstitüsü Atatürk Yolu Dergisi", Sayı: 63, Güz 2018, s.253.

karşı kullanabilecekleri hareket üssüne sahiptiler. Nitekim, 1918 Eylül'ünde Bulgaristan üzerine başlatılan hareket müttefikler için çöküşün başlangıcı olmuştu⁹.

İngiltere açısından Yunanistan'ın desteklenmesi bazı açılardan zorunluydu. Yunanistan Doğu Akdeniz'de İngiliz çıkarlarını koruyabilir, Hindistan'la İngiliz imparatorluğu ulaşım yolları veya boğazlar tehlikeye girdiğinde İngiltere'nin desteğine her zaman güvenebileceği bir güç olabilirdi. Büyük Savaş'ta yorgun düşen İngiliz ordusu Anadolu'daki yeni bir savaşı göze alamazdı. İngiliz devlet adamları Anadolu'nun işgali için I. Dünya Savaşı'nda yıpranmamış Yunan ordusunu kullanmaya karar vermiştir. İngilizler kendileri adına Yunanlıların İngiliz sömürgeleri üzerindeki Anadolu topraklarına yerleşmesine ses çıkarmamıştır. Bu yüzden Yunan ordusu silah-cepheye yönünden İngilizlerce desteklenmiştir. Elbetteki, müttefik devletler arasında çakışan çıkarları çok iyi analiz eden Milli Mücadeleyi yürüten heyet bu durumdan fayalanma yoluna gidecekti. Bir piyon olarak kullanılan Yunanistan kendisini devletler arasında dengelerin değişmesi üzerine yüzüstü bırakılmış görecekti. Bu çalışmada Yunanistan'ın İngiltere adına yürüttüğü günümüzün moda deyimiyle vekalet savaşı değerlendirilecektir.

1. İngiltere'nin Balkan Devletleri'ni Angaje Çabası

Savaşta yıpranmış İngiltere kendi politikalarına hizmet edecek yıpranmamış unsurlar aramaktaydı. Lloyd George yakından tanımadığı dönemin Yugoslavya Başbakanı Nikola Paşiç'ten yardım istemişti. Belgrad'a bir telgraf gönderen Lloyd George, Yunan askerine yardımcı olması için Paşiç'ten Sırbistan askerinin Türkiye'ye gönderilmesini istemişti. Paşiç'in karakterini iyi tahlil edemeyen Lloyd George, sükut-ı hayale uğramıştı. Kral Aleksandır'a danışan Paşiç, İngilizlere beklemedikleri bir telgraf göndermiştir. Paşiç'in telgrafında şu cümleler dikkat çekiciydi: "*Sırp ve Türk Milletleri, daha 1912'de kendi hesaplarını temizleyip halletmişlerdir. O zamandan itibaren onlar yalnız dost*

9 Richard Lewinsohn, *Esrarengiz Avrupalı Zaharoff*, İletişim Yay, İstanbul 1991, s.88. I.Dünya Savaşı devam ederken Yunan asıllı iş adamı Zaharoff, Fransız dışişleri bakanına Kral Konstantin'e karşı yürütülecek kampanyanın parasal karşılığını kendi olanaklarıyla karşılamayı önerdi. Briand, Basil Zaharoff'un müttefik propagandası için kullanılacak üzere milyonlarca frank bağışladığını bildiriyordu. 1916'da propaganda ve bildirilerin kamuoyuna düzenli ulaşabilmesi için bazı gazeteler ele geçirilmiştir. Bu iş için gerekli masraflar Zaharoff tarafından karşılanmıştı. Hatta bazen ölçü kaçırılarak müttefikler savaşı kazanmış gibi bir hava estirmektedir. Bkz. Aynı eser, s. 84-85. Lloyd George ve Lord Curzon, İngiliz devlet adamları arasında Türklere hunc besleyen, Türk düşmanlığını en ileri aşamalara vardiğerlerdi. Türkiye'nin Almanya yanında savaşa girişi İngilizlere pahalıya mal olduğundan öç alma peşindeydiler. Büyük savaşın iki yıl süreceğini hesaplayan İngilizlerin tahmini, Türklere savaşta girişile alt üst olmuştu. Son iki yılda İngilizler, kendi çocuklarını cepheye sürmek ve tarihlerinde ilk defa mecburi askerliği getirmek zorunda kalmışlardı. Bundan ötürü Türklere sorumlu tutan İngilizler, Türklere cezalandırmak istemekte ve Lord Curzon Türklere İstanbul'dan atmak gerektiğini savunuyordu. Bkz. Bilal N. Şimşir, *Atatürk ve Cumhuriyet*, İleri Yay, İstanbul 2006, s.63.

olmakla geçinebilirler..." Fakat Lloyd George ve Kral Aleksandır'ın bilmediği bir şey daha vardı. İngilizlerin daveti üzerine, Türkiye'nin istilasına iştirak etmek istemeyen Sırp Ordusu adına Pasiç yazdığı mektubu Mustafa Kemal Paşa'ya göndermişti. Daha sonra Lloyd George, Sırp Ordusunu İstanbul'u istilaya davet etmişse de yine bu teklif reddedilmişti. Aynı anda Lloyd George, Romanya'ya da benzer bir telgraf göndermişse de Kral Aleksandır'ın nasihatı üzerine Romenler de Lloyd George'u reddetmişlerdi¹⁰. Romanya Dışişleri Bakanı M. Take Jonscu Londra'da Times Gazetesi'ne bir beyanat vermiştir. Beyanatında Jonscu, tüm içtenliğiyle ne Paris ne Londra'nın her ikisinin de onay vermediği bir politikayı takip etmediğine vurgu yapmıştır¹¹.

Yıllar sonra Balkan Antantı'nın imzalanmasının ardından İstanbul'a kısa bir ziyaret gerçekleştiren Kral Aleksandır, Gazi'ye bir kahramana duyulan hayranlıkla bağlanmış ve ileride bir savaş çıkması halinde onun emirlerine bir er gibi itaat edeceğini söylemişti. Aleksandır yemeğin ardından Gazi'ye aralarında dostluk kurmayı candan istediğini dile getirmiş ve eğer bazı Avrupa devletlerinin sözüne kanmış olsaydı, Anadolu'ya Yunanlılar yerine Yugoslavların asker çıkaracağını itiraf etmişti. Gazi de buna mukabele olarak, "*geçmiş olsun, Majeste dedi. Yoksa Yunan ordusu yerine denize Yugoslav ordusu dökülecekti.*"¹² Lloyd George'nin diğer Balkan devletlerini ikna çabalarının sonuçsuz kalması elbette Milli Mücadele için önemli olduğu kadar bu ülkelerin ekonomik, sosyal, askeri yönden yıpratılmalarının önüne geçmiştir.

2. Mondros Mütarekesi'nde İngiliz Ordusunun Durumu

Mütareke döneminde İngiliz hükümeti savaşın değerlendirmesini yapmaktaydı. Britanya Avam Kamarası'nda bakanlar savaş harcamaları dolayısıyla eleştirilmiştir. Hükümeti savunan Savaş Bakanı Churchill harcamalar üzerindeki kontrolün sağlanmaya çalışıldığını söylemiştir. Fakat ona göre, müttefiklerle olan taahhütler de göz ardı edilemezdi. Ayrıca Türkiye ve Bulgaristan ile geciken barış ve Mezopotamya'daki pozisyon asker sayısının düşürülmesine mani olmaktaydı. Britanya'nın politikasını savaş öncesi gönüllü askeri sisteme dönüş olarak açıklayan Churchill, o günkü Britanya ordusunun tahmini harcamasının yıllık £65.000.000 ile £75.000.000 arasında olduğunu öne sürmekteydi. Buna ek olarak Filistin ve Mezopotamya'daki garnizonların masrafı eklenmeliydi. Harcamaların azaltılması şartların elverdiği şekilde ordudaki er ve subayların terhisi ile sağlanabilirdi¹³.

10 Mustafa Kemal Paşa, Nikola Pasiç'in Türkiye için yaptıklarını unutmamıştır. Nitekim, Ankara Hükümeti Yugoslav Hükümeti'ne Ankara'da toprak vermek suretiyle güzel bir Yugoslav elçiliğinin açılmasına ön ayak olmuştu. Bkz. *XI. Türk Tarih Kongresi Kongreye Sunulan Bildiriler*, C. VI, "Mustafa Kemal Atatürk'ün Barış Felsefesi", 5-9 Eylül 1990, s.2540-2541.

11 *The Times*, 11 October 1921.

12 Lord Kinros, *Atatürk Bir Milletten Yeniden Doğuşu*, Altın Kitaplar, (Trc. Necdet Sander), İstanbul 1994, s.531.

13 *Chicago Daily Tribune*, 13 August 1919.

Savaşın ardından W. Churchill bir memarandumla, İngiliz savaş bakanlığının mütareke antlaşmalarından itibaren icraatlarını duyurma ihtiyacı hissetmişti. Memarandumda, buhranlı geçen yılların muhasebesi yapılma ihtiyacı hissedilmekte ve gelecekteki organizasyon için tavsiyelerde bulunulmaktaydı. Savaşın öne çıkan subaylarından gelen raporlar değerlendirilmeye başlanmıştı. Savaşın sonu bir bakıma İngiltere için çözüm bulunması gereken sorunlar yumağı demektir. İngiltere'nin önündeki birkaç yılın ara dönem olarak düşünülebileceğini ve bu dönemin inceleme ile geçmesini isteyen memaranduma göre, İngiltere'nin finansal yönden kaynakları o derece sınırlıydı ki tek bir peniye bile dikkat etmek zorundaydı. İngiltere bu dönemde yanlış bir adım atamazdı. Savaşın bitimiyle birlikte yapılması gerekli en önemli iş, Britanya ordusunun yeniden yapılandırılmasıydı. İngiliz ordusu iyi eğitim almalı, ödemeleri daha fazla olmalı, daha verimli ve çağa ayak uydurmalıydı. Makineli tüfekleri ve tankları çağa uygun hale getirilmeliydi. Ordunun artan gereksinimlerinden biri yetenekli teknik personel ihtiyacıydı. Askerlik yükümlülüğünün sona ermesi yedeklerin de terhisi manasındaydı. Terhis olan askerlere iş istihdamı sağlanması ise bir başka meseleydi. Nitekim Mondros Mütarekesi'nden beri 173.000 subay, 3.745.000 er terhis edilmişti. Ordunun disiplini iyi ise de başıbozukluklar görülebilmekteydi. Mütarekenin imza edildiği tarihte 5.000.000 insanın giydirilmesi ve beslenmesi büyük bir yük olup bunlara 1.000.000 hayvanı da katmak gerekiyordu. Bunlara ek olarak bu askerlerin hijyen ve sağlık masrafları gelmekteydi. Mütarekenin imzasından 31 Ocak 1920 tarihine kadar 2.145.000 insan ve 3.912.000 ton yiyecek Britanya'dan dışarıdaki istasyonlara gönderilmişti. Mütarekenin imza tarihinde askerler için 11.000 ton yiyecek, 8.000 ton yem günlük olarak saklanmaktaydı. Savaşı kazanmalarını sağlayan artan silahların saklanması gereğine işaret edilen memarandumda ayrıca, anti tank ve kimyasal silahların geliştirilmesi üzerinde de durulmuştur¹⁴. 1920-21 yılında İstanbul ve boğazlardaki Britanya askeri gücü 9.500'ü bulmaktaydı. Bu arada Britanya 6.000'i Mısır'da, 9.000'i Filistin'de ve 14.000 askerini de Mezopotamya'da silah altında tutmaktaydı. Sadece İstanbul'daki askerlerin günlükleri Britanya'ya £50.000'a mal olmaktaydı¹⁵. Elbetteki bu durum Britanya ekonomisine yük oluyordu. Britanya ekonomisi için halledilmesi gereken en mühim mesele Ortadoğu savaşına son verilmesiydi.

3. İngiltere'nin Yunanistan'a Askeri Yardımları

Yunan ordusu İzmir'e çıktığında yayınlanan muhtırada, İtilaf Devletlerinin kendilerine verdiği yetki ve görev ile Yunanlıların İzmir'de olduğu, Elen soyunun ve ortak Avrupa uygarlığının beşiği olan Batı Anadolu'ya özgürlük, adalet ve sükun getirmek için burada oldukları bildirilmekteydi¹⁶. Bu bildirme adeta Yunanistan'ın kimler adına Anadolu'ya çıktığının itirafıydı.

14 *The Times*, 24 February 1920.

15 Martin Gilbert, *Churchill*, Houghton Mifflin Co, 1st edition, 1981, Vol, IV, p. 437

16 Bilal Şimşir, *İngiliz Belgelerinde Atatürk*, TTK, Ankara 1979, C.III, belge no. 65, s.148.

İzmir'in Yunanistan'a verildiği Paris Barış Konferansı'nın kabul edilen maddelerinden biri, Yunan işgaline karşı olası bir Türk mukavemeti karşısında İngiliz ve Fransızlar fiilen Yunanlılar'a yardım edebilmesini ve aynı cephede müştereken savaşılabileceklerini içermektedir¹⁷.

19 Mayıs'ta Samsun'a çıkan Mustafa Kemal Paşa yöre ile ilgili gözlemlerini telgrafla İstanbul'a bildirmeye başlamıştı. Harbiye Nezaretine çektiği 10 Haziran tarihli telgrafında, Merzifon kazasıyla Amasya livasından Rumlar ve İngiliz subaylarıyla ilgili istihbarat aldığını kaydeden Mustafa Kemal Paşa, Merzifon Amerikan mektebine getirilen üzerinde Ottoman-Amerikan yazılı eşya sandıklarının içinde büyük ihtimalle silah olduğunu, zira bu sandıkların Merzifon girişinde üç kola ayrılarak kasabaya girmesinin şüpheli arttırdığını bildirmektedir. Mustafa Kemal Paşa ayrıca, Merzifon'daki dört İngiliz subayın Amerikan kolejinde yaptıkları toplantıyı ve bölgede komitecilik faaliyetleriyle uğraştıklarını ve İngiliz subaylarına hissettirilmeden haklarında tahkikatın devam ettirildiğini bildirmiştir¹⁸.

Yunanlıları sadece silah ve cephane yönünden desteklemeyen İngilizler, subaylarını göndermek suretiyle de ellerinden gelen yardımı esirgememişlerdi. Nitekim, 10 Şubat 1919'da Mustafa Kemal Paşa Harbiye Nazırı Cemal Paşa'ya yazdığı telgrafında, Aydın cephesinde bir İngiliz yüzbaşısının Yunan kuvvetlerine kumanda ettiği istihbaratının alındığını bildirmiştir¹⁹.

Sovyetler Birliği'nin ilk elçisi olarak Milli Mücadele yıllarında Ankara'ya gelen S.İ. Aralov, Mustafa Kemal Paşa ile görüşmüştür. Görüşmede, uzun bir süre birbirine bağlanmış develerin üzerinde mermi dolu küfelerin Aralov'un dikkatini çekmesi üzerine Mustafa Kemal Paşa kendisine şunları söylemişti: *"İşte bizim askeri taşıtlarımız dedi. Yunanların tam tersi. İngilizler onları gerekli*

17 *Harp Tarihi Vesikaları Dergisi*, yıl 6, Eylül 1957, sayı 21, belge 538. İngilizler Greklere Yunan isyanı sırasında da askeri yardımda bulunmaktan geri kalmamışlardı. Bkz. Elton Atwater, *British Control Over the Export of War Materials*, *The American Journal of International Law*, Vol. 33, No. 2, April 1939), p.295. Barış konferansındaki Venizelos'un talepleri için bkz. Erik Goldstein, "Great Britain and Greater Greece 1917-1920", *The Historical Journal*, Vol. 32, No. 2 (Jun., 1989), pp. 339-356

18 BOA, HR, SYS, 2633/2-22. Merzifon'a gelen silahların yöre Hristiyanlarına dağıtıldığı aşıkardı. Bkz. BOA, DH.ŞFR, 638/39. İngilizler Yunanlıları silahlandırırken Türk ordusunu ise silahsızlandırma amacındaydı. Nitekim Anadolu'ya gönderilen İngiliz subay Rawlinson'un görevi, birkaçı hariç bütün topları işe yaramaz hale getirmek ve cephane ve makineli tüfekleri aynı nispette azaltmaktı. Bkz. Alfred Rawlinson, *Adventures in the Near East*, London 1923, s.175. 5 Haziran 1919 tarihli bir belgede Merzifon'a her gün onbeş yirmi arabayla ve İngiliz askerlerinin muhafazası altında sandıklar götürülürken, Ulukışla'dan da Amerikan otomobilleriyle merkeze birçok sandıklar getirilmekteydi. Bazı sandıklarda şeker, bakliyat gibi zahire olduğu biliniyorsa da diğerlerinin içeriği bilinmemekteydi. Gelen bazı bilgilere göre sandıklarda silah, cephane, patlayıcı madde vardı. Bkz. DH.KMS, 53-1/41, lef 3. Atatürk daha sonra notlarında Anadolu'nun Yunanlılarca işgalini, "*Tarih, İngiltere Hükûmeti'nin böyle gülünç bir teşebbüse rapt-ı ümid etmesini hayretle kaydedecektir. Maskara bir kavmi, Türkiye'yi istilâ ettirerek cihangir yapmak. Siyasî ve askerî bir gaflet numunesi*" olarak nitelemiştir. Ali Mithat İnan, *Atatürk'ün Not Defterleri*, Gündoğan Yy, İstanbul 1998, s.94.

19 Bekir Sıtkı Baykal, *Heyet-i Temsiliye Kararları*, TTK, Ankara 1974, s.72.

olan bütün askeri taşıt araçları ile donatıyorlar. Ama yine de biz onları yeniyoruz ve yeneceğiz!"²⁰ Daha sonra yanında Aralov, Süvari Kolordusu Komutanı Fahrettin Paşa ve askerler olduğu halde Mustafa Kemal Paşa etrafındakilere "İngilizlerin boğazlanmak üzere gönderdiği Yunanları yeniyoruz. İngiliz emperyalistleri bizi yok etmek istiyorlar, ama bunu başaramayacaklardır"²¹ şeklinde bir nutuk atmıştır.

Türkiye'nin işgalinin başladığı ilk günlerde Venizelos İzmir'e çıkardığı askerlerini daha etkili operasyonlar yapmak için Anadolu'nun içlerine göndermek istemiştir. Fakat müttefikler ondan operasyonlarını savunma amaçlı yapmalarını barış antlaşması şartlarında belirtilen sınırların ötesine geçmemesi konusunda uyarılmışlardı²².

İngilizler dönem dönem takviye ettikleri Yunan ordusu hakkında Londra'ya raporlar göndermekteydiler. Nitekim, askeri mütehasıslardan bir heyet gerçek durumu öğrenip bildirmeleri için Türk-Yunan cephesine gönderilmiştir. Cepheye gelen heyetin hazırladığı rapordan Lloyd George da haberdar edildi. Raporda, Yunan cephesinin son derece kuvvetli olduğu, fenni esaslar üzerine kurulduğu, siperlerin tel örgülerle tahkim edildiği, değil silah eksikliği olan Türk ordusu modern silahlara sahip Avrupalı bir ordunun bile Yunan cephesini yaramayacağı bildirilmekteydi²³.

İngilizlerin telkiniyle hareket eden Yunanlılara işgal edecekleri yerleri de bizzat İngiliz kuvvetler kumandanlığı dikte etmekteydi. Sözgelimi, Ödemiş'in güneyindeki Küre mevkinin Yunanlılara işgalini İngilizler işgalden 20 gün önce bildirmişti. Bunun üzerine General Milne nezdinde teşebbüse geçilmişse de General Milne, Türk tarafına olduğu gibi Yunanlılara da Küre mevkiinin işgal edileceğinin tebliği edildiğini bildirmiştir. İşgalin ardından Yunanlılarla Kuva-yı Milliye arasında çarpışmalar başlamıştı²⁴.

İngilizlerin Yunanlılar tarafından silahlandırılması Rıza Nur'un kalemine ise şu şekilde yansımıştı: "Biz vakıa Yunanlar ile harbediyorduk, ama Yunan ordusu İngiliz ordusu makamındaydı. Yunan ordusu İngilizlerin kullandığı bir kılıçtı. Biz onun kılıcını kırmış, kendisini aciz ve hatta mağlup bir hale koymuştuk."²⁵

İngilizler sadece Yunanlıları silah ve cephane yönünden desteklemiyordu. Yunan ordusunda İngiltere'nin Anadolu için yaptığı haritalar kullanılmaktaydı²⁶.

20 S.İ. Aralov, *Bir Sovyet Diplomatının Türkiye Hatıraları*, (Çev.Hasan Ali Ediz), Burçak Yay, İstanbul 1967, s.89.

21 S.İ. Aralov, a.g.e., s.103.

22 *New York Times*, 21 Jun 1920.

23 İsmet Görgülü, *Sesli Belgelerden Savaş Anıları*, Kastaş Yay, İstanbul 2019, s.100. İngilizler Anadolu'da bazı noktaları işgal ettiklerinden Türk ordusunun ileri hareketi neticesinde çekilmekteydi. Nitekim, 22.3.1920'de Eskişehir'den çekilen İngilizler 500 kadar neferini Geyve ile Lefke arasına konuşlandırmıştır. Bkz. *Harp Tarihi Vesikaları Dergisi*, yıl 10, Mart 1961, sayı 35, vesika 868.

24 *Harp Tarihi Vesikaları Dergisi*, yıl 12, Aralık 1963, sayı 46, vesika 1080.

25 Rıza Nur, *Türk Tarihi*, I, Tokey Yay, İstanbul 1978, s.214.

26 İlber Ortaylı, 30.08.2018 CNN Turk yayını. Sadece Karadeniz'de faaliyette bulunmayan

Milli Mücadele’de Anadolu’ya gelerek yerinde inceleme yapan A.J.Toynbee, küçük bir devletin rakiplerine karşı büyük bir gücün desteğini almak için hizmetlerini sunma adına hazır olduğu müddetçe birer piyonmuşçasına muamele görmeyi hak ettiği görüşündeydi. Elbette böyle bir devlet için bir damla dahi gözyaşı dökmeye gerek kalmamaktaydı²⁷.

Anadolu’da Yunan ordusunu bir taraftan silah cephane yönünden destekleyen İngilizler, diğer taraftan Yunanistan’ı bir piyon olarak kullanmaktaydı. Nitekim İngilizler Anadolu’da Türk Ordusu ile savaşmış, Megali İdea uğruna can ve maddi kayıplara uğrayan Yunanistan’ı Mudanya Konferansı’na davet dahi etmemişlerdi.

4. Batılı Devletlerin Yunanistan’a Siyasi-Mali Yardımları ve Küresel Politikaların Yardımları Şekillendirışı

1918 Şubat ayında Yunanistan’a müttefik yardımı gelmişti. Bu bağlamda Britanya £12.000.000, Fransa 300.000.000 frank ve Amerika \$50.000.000 yardım etmiştir²⁸. Bir ülkenin pazarlık gücünü çeşitli alternatifler belirler. Yunanistan’ın savaşı devam ettirecek ne askeri ne de ekonomik kaynakları vardı. İngiltere sınırlı finansal kaynaklarla Yunanistan’a 1919 Mart ayına kadar toplamda £14.000.000 kredi vermiştir²⁹. 1920 ilkbaharında Londra’da Venizelos; Churchill, İngiliz Generallerinden Wilson ve Curzon ile görüşme fırsatı yakalamıştır. Wilson Venizelos’a, ne Trakya’da ne İzmirde, ne adam ne de para olarak küçük İngiliz ordusunun yapabileceğinden daha fazlasını yapmaya gücünün yetmeyeceğini, Yunanlılara yardım edemeyeceklerini açıkça belirtmiştir. Venizelos’a ülkesini mahfedeceğini hatırlatan Wilson, Türkiye ve Bulgaristan’la yıllarca sürecek bir savaşın Yunanistan’ın para ve insan gücü açısından tükenişini getireceğini söylemişse de sözleri karşılık bulmamıştı. Bunun üzerine Churchill, Yunanistan’a Küçük Asya ve Trakya’da asker yönünden yardım yapılamayacağını, fakat ellerinden geldiğince silah ve cephane yönünden destekleyecekleri hususuna açıklık getirmiştir.³⁰

İngilizler çekildikleri Türkiye’nin güney bölgelerinde de Hristiyanları silahlandırmaktaydı. Nitekim Sincar kazasını tahliye ederken 300 kadar silah dağıtmak suretiyle yerlilerden kendilerine milis kuvveti toplamaktaydılar. Bkz. BOA, DH.ŞFR, 658/128.

27 A. J. Toynbee, *Türkiye’de ve Yunanistan’da Batı Meselesi*, (Trc. Kadri Orağlı), Yeditepe Yay, İstanbul 2007, a.g.e, s.48-49.

28 Mark Mazower, *Greek and İnter-War Economic Crisis*, Clarendon Press, Oxford 1991, s.60. ABD resmi olarak Nisan ayında \$44.000.000’lık kredinin Atina Hazine Bakanlığı’nın emrine kredi verileceğini duyurmuştur. Bu durum Washington’un Atina hükümetine olan güveninin göstergesiydi. Bu kredi ABD’nin, Yunanistan’ın kıtasal bütünlüğü ve garantisine yönelik müttefik politikasına katılımı manasını çağrıştırmaktaydı. Ayrıca bu durum bu tarihten itibaren Amerikan kamuoyunun materyal ve moral desteğine aramayı da getirecekti. Amerikan kamuoyuna göre, monarşi Greklerin kişisel ve ulusal karakterlerine yabancıydı. Onlar dünyada en demokratik insanlardı. Bkz. *The Washington Post*, 14 April, 1918.

29 Daleziou, a.g.t., s.120.

30 Daleziou, a.g.t., s.119.

Spa Konferansı'nda Lloyd George, nihai barışa engel olarak Türkiye ile barış antlaşmasının yapılamamasını ve Sovyet Rusya'yı görmekteydi. Küçük Asya'da müttefiklerin isteğiyle uygulanan manda Venizelos'a Lloyd George'un tereddüt ve büyük desteğiyle verilmişti. Lloyd George, Grek Başbakanın barış müzakereleri sırasındaki devlet adamlığından etkilenmişti. Ona göre, Trakyanın efendileri olan Grekleri Küçük Asya'da muhteşem bir gelecek beklemekteydi. Lloyd George, Yunan birliklerinin iyi organize olduklarını, kendilerine hayran olunacak şekilde yönetildiklerini, büyük cesaretle savaştıklarını, Küçük Asya'daki olumsuzlukları süpürüp attıklarını ve düzeni sağladıklarını ileri sürmüştü. Grekler Trakya'da da aynı görevi üstlenmişlerdi. Türkiye'nin toparlanamaz bir şekilde parçalandığını ifade eden Lloyd George, kendi açısından pişman duyulacak bir durumun söz konusu olmadığını şu şekilde itiraf etmişti. *"Üstelik Türkiye daha evvel yapılan taahhütler uyarınca parçalanmış ve Büyük Britanya dahil müttefik tüm ülkelere parçaları satılmıştı. Yakın Doğu'yu elinde tutan Türk otoritesinin yerine birini bulmalıyız. Tereddüt etmeksizin müttefikler, düzeni sağlama ve barış antlaşmasını uygulamak için Yunan hükümetinin emrine amade güçlerini kullandı. Bu tecrübe umut verici ve mutlu bir başarı getirdi"*³¹.

Kral Konstantin'in Yunanistan'a dönüşü müttefikleri Sevr Antlaşması'nın uygulanmasında zorluğa düşürebilirdi. Zira, Venizelos'un içinde bulunduğu meclis Sevr'i ve ele geçirilen toprakları onaylamış, fakat yeni meclis bunları yok sayabilirdi. Üstelik kral Alman Kayzer'in akrabasıydı³². Yunanlılara göre, Yunan halkının Makedonya, Ukranya ve Anadolu'da İtilaf Devletleri için katlandığı fedakarlıktan sonra, kralın geri getirilmesinin bahane edilerek Yunan hükümetini tek başına bırakmak gayri ahlakıydı. İtilaf Devletleri'nin isteği ise Yunanistan'ın müttefiklerine karşı sorumluluklarını devam ettirmesiydi³³. Anadolu'da Türk-Yunan Savaşı devam ederken kıdemli bir Yunan subayı Anadolu'da incelemeler yapan A. J. Toynbee'ye şunları söylemişti: *"aslında bu muharebe Anadolu'nun hakimiyeti için İngiltere ile Fransa arasında cereyan eden bir savaştan başkası değildir"*³⁴ diyerek Yunanistan'ın bir vekalet savaşının parçası olduğunu itiraf etmekteydi.

Gazetecilere verdiği beyanatta Lord Curzon, müttefiklerin Yunanistan'a karşı takınacakları tutum hakkında bir demeç vermiştir. Kral Konstantin'in dönüşünü engelleyebileceklerini söyleyen Lord Curzon, Atina'yla diplomatik ilişkilerin kesilmesinin Almanya'nın Yunanistan'daki etkisini arttıracığını öne sürmekteydi. Lord Curzon Fransızların, İzmir, Trakya ve Marmara'nın kuzeyinin Yunanlılardan alınması önerisinin, bu toprakların boşaltılmasını temin edeceği ve Yunan ordusunun başı Konstantin'in buna karşı olacağı

31 *Financial Times*, 22 July 1920.

32 *The Times*, 22 November 1920.

33 Pallis, *a.g.e.*, s.75.

34 Toynbee, s.45. İstanbul muhabirinin bir telgrafını sütunlarına aktaran Times'e göre, Levant'ta savaşa son verilmek isteniyorsa tarafları tıpkı bir yarış atı gibi destekleme politikasından vazgeçilmeliydi. Bkz., *The Times*, 10 October 1921.

gerekçesiyle reddetti. Bu plan tatbik edilecek olsa yeni yönetime güven meselesi ortaya çıkacaktı. Curzon'a göre, şayet Konstantin'in geri dönüşü istenilmişse buna karşı çıkılmamalıydı. Yakın doğudaki düzenin tek garantisi Yunan ordusuydu. Yunanistan müttefiklere uzlaşısıyla ülkesinde bulunan Alman resmi görevlilerin geri çekilmesi, müttefiklerin kontrolü olmaksızın yeni bir borçlanmaya gidilmemesi gibi garantiler vermeliydi. Ayrıca Yunanistan'ın müttefiklerin izni olmaksızın Türkiye ile de dahil olmak üzere herhangi bir antlaşma yapması yasaklanmalıydı³⁵.

Kral Konstantin'in Yunanistan'a dönüşünün engellenmesi müttefikler açısından bir çare olmayacağı gibi, uzatmalı bir tanımama veya diplomatik ilişkilerin kesilmesi Alman diplomasisine bir avantaj bahsedecekti. Aynı şekilde müttefiklerin -o tarihe kadar en fazla İngiltere vermekteydi- finansal yardımdan vazgeçmesi Yunan ekonomisini çökertebilir ve müttefiklerin çıkarlarına ve ticaretine zarar verebilirdi³⁶. Yunan parlemontosunda çoğunluğu elinde bulunduran ve başbakan olması beklenen Gounaris bir açıklama yapmıştır. Politikalarının eski kabinenin devamı olacağını söyleyen Gounaris, Yunan çıkarlarının bu tarz bir politikayı dikte ettiğini, Yakın Doğu ile ilgili Büyük Britanya'nın politikasının Yunanistan'ınkiyle çakıştığını ve gelecekte tam bir harmoniye sahip olacağını ileri sürmekteydi. Gounaris'e göre, kendi kuracağı hükümetin takınacağı rol Venizelos'dan daha iyi olacaktı. Zira kendisine halk Venizelos'tan daha fazla güvenmekteydi. Kral Konstantin'in dönüşü ise Yunanistan'ın iç sorunu olduğundan Yunan halkı buna karar verecekti. Gounaris, yabancı hükümetlerin Yunanistan'ın işlerine müdahale etme isteklerine anlam verememekteydi. Ters bir hareket savaştan sonra müttefiklerin ilham aldıkları bağımsızlık ve self determinasyon ilkesine aykırı düşecekti³⁷.

Rallis kabinesi müttefiklerin protestosuna sebep olacak piyasaya 200 milyon Drahmilik -yaklaşık £5.000.000- nakit para sürmüştü. Zira, Yunanistan'la yapılan 1897 tarihli antlaşmaya göre, Yunanlılar İngiltere, Fransa, İtalya'nın rızası olmaksızın piyasaya nakit süremezdi. Diğer taraftan Yunan kralının geri dönüşüne Fransızlar da sıcak bakmamaktaydı. Nitekim George Leygues, Venizelos'un iktidardan düşmesiyle Yunanistan'a olan güvenini kaybetmişti. Fransızlar Kilikya'da para ve kan kaybetmektense Türklerle anlaşmayı yeğlemekteydi³⁸.

Yunanistan'da Alexander'ın kraliyeti kısa sürmüştür (1917-1920). Kral, bir maymunun ısırılarak zehirlenmesi sonucu ölmüştür. Alexander'ın genç kardeşi Paul'un ise tahtı reddetmesi Yunanlıları Kral Konstantin'i geri çağırma, başka bir kral seçme veyahut monarşiyi yasaklama seçenekleriyle karşı karşıya bırakmıştır. 1920 Aralık ayında yapılan referandumla halkın

35 *The Times*, 30 November 1920.

36 *The Times*, 1 December 1920.

37 *The Times*, 2 December 1920.

38 *The Times*, 4 December 1920.

büyük çoğunluğunun Konstantin'in dönüşü için oy kullanması belki de yabancı güçlere Yunanistan'ın bağımsızlığını göstermek içindi. Kral ve Venizelos'un uzun süre iktidarda kalması kaderlerinde yoktu³⁹.

Kral Konstantin'in Yunanistan'a geri dönüşü hususunda müttefiklerin aralarında görüşüp bir karara varmaları gerekiyordu. Kralın dönüşüne engel olunabilecek bir adım atılmayacağına kararlaştırıldığı toplantıda, Yunan hükümetinin bunun sonuçlarına katlanması gerektiği hatırlatılmaktaydı. Sevr Antlaşması kenara itilmezken, Yunanistan'a verilen politik ve finansal desteğin içinde verilmesi düşünülen £5.000.000 büyük ihtimal askıya alınacaktı⁴⁰.

Times Gazetesi'ne verdiği beyanatta Kral Konstantin, müttefiklerin kendisini Alman yanlısı veya Venizelos hükümetinin dış politikasından farklı bir çizgide olduğunu ileri sürmelerinden ötürü yanıldıklarını ifade etmiştir. Konstantin, eski Kayzeri Yunanistan'a davet etmediğini, kendisinin Kayzerle kayırbirader olmasından ötürü Alman yanlısı olarak suçlandığını, halbuki Almanlarla birlikte olmadığına vurgu yapmıştır. Kral Konstantin Lord Curzon'un şartlarını kabul etmede beis görmemekte ve müttefiklerin rızası olmaksızın herhangi bir ittifaka dahil olmayacağı taahhüdünü vermekteydi. Atina'da kısa süre kalmasının ardından İyonya cephesine geçeceğini söyleyen Konstantin, müttefiklerin Yunanistan'a finansal yardımları keseceklerine dair notası için, ülkesine daha evvel verdikleri sözü tutacaklarına inandığını, aksi halde bunun kendileri için yıkım olacağını ve Yunan ordusunun kendi sınırlarına geri çekeceğini söylemiştir. Kral'a göre, en sonunda müttefikler kendisini yanlış değerlendirdiklerini anlayıp fikirlerini değiştirecek ve Yunanistan'a finansal yardımı devam ettireceklerdi. Sadece kendisi Yunanistan'a yapılan yardımlara minnettar değil, kendisine gelen telgraflardan da anlaşıldığı kadarıyla Yunan halkı da müttefiklere minnet duymaktaydı. Kendisinin Alman Kayzerine gönderdiği telgraf ise yanlış anlaşılıştı⁴¹.

İngiliz parlemontosunda Dışişleri Bakan Yardımcısı Cecil Harmsworth, Yarbay F. Hall Dulwich'in Yunanistan'a finansal yardımlarla ilgili sorusunu cevaplamıştır. 1918 Şubat ayında yapılan finansal antlaşmaya göre, Yunan hükümetine yaklaşık £10.000.000 açık kredi açıldığını söyleyen Harmsworth, Venizelos hükümetinin zaten bu meblağın £6.500.000'luk kısmını aldığını ve yeni Yunan hükümetinin Kral Konstantin'in dönüşü halinde daha fazla finansal yardım yapılmayacağı hususunda uyarıldığını ifade etmiştir. Söz alan Binbaşı O'Neill'in Yunanistan'ın aldığı bu büyük meblağdan ötürü basın tarafından savurganlıkla suçlanıp suçlanmadığını sorması mecliste gülüşmelere sebep olmuştu. E. Harmsworth'un finansal yardımın Yunan ordusuna harcanıp harcanmadığını sorusuna Cecil Harmsworth, soruyu soranın cevabı bilmesi gerektiği şeklinde mukabelede bulunmuştur. Grattan Doyle ise Konstantin'in

39 Kaloudis, *a.g.m.*, s.61.

40 *The Times*, 6 December 1920.

41 *The Times*, 8 December 1920.

dönüşü halinde £6.500.000'ın geri dönüşünün mümkün olup olmadığını sormuştur. Lloyd George ise Küçük Asya'daki Yunan ordusu için her zaman finansal yardımın ne verildiği ne de söz verildiği şeklinde sözlerle mukabelede bulunmuştur⁴².

Yunanistan'da Venizelos'un iktidardan düşmesiyle İtilaf Devletleri'ne antipati besleyen Kral Konstantin'in tahta dönme ihtimalinin zuhuru 3 Aralık 1920'de müttefiklerin Yunanistan'a parasal yardımı kesecekleri hususunda nota vermelerini beraberinde getirmişti. Notanın büyük devletlere bel bağlayan bir devlet ve halkı için büyük önemi vardı. İngiliz ve Fransızlar savaşta rolünü oynayabilmesi için 1918-19'da Yunanistan'a açılan kredileri bloke etmiştir. Böylece ortalama 600 milyon drahmi karşılıksız bırakılmakta ve bunlar zorla piyasaya sürülen kağıt paraya dönüştürülmüştü. Drahmiye duyulan güvenin yavaş yavaş azalması borsalardaki değerinin düşmesine sebep olmuştu. Ayrıca bu ekonomik abluka, Yunanistan'ın uzun vadeli kredi karşılığı askeri yardım sağlama umutlarına da son vermişti⁴³. Müttefiklerin geri kalan kredileri bloke etmeleri, Yunanistan'ın kendine olan güvenini zedelemiş ve bu durum Anadolu'daki savaşın giderleri karşısında Yunanistan'ın mali olarak tükenişini getirmişti. Fakat müttefiklerin tüm itirazlarına rağmen Kral Konstantin 5 Ocak 1921'de meclis açılış nutkunu okumuştur.

Artık Büyük Yunanistan hayali için naralar atılırken kralcılar pozisyonlarını değiştirmekte ve Venizelos'un dış politikasına dönmekteydiler. Müttefiklerin desteğini çekmesi Yunanistan için büyük yıkım olacaktı. Mustafa Kemal Paşa Ankara'da bir parlemonto kurarken diğer taraftan Ruslarla ilişki kurmuştu. Elbette bu durum Akdeniz'de müttefiklerin çıkarına tersti. Mustafa Kemal Paşa güçlenirken Yunanistan'ın Küçük Asya'daki geniş cepheyi müttefik yardımı olmaksızın tutabilmesi imkansızdı. Bu arada İtalyanlar gizlice, Fransa ise Türkiye'ye diplomatik ve finansal desteğe başlamıştı. İngilizler ise herhangi bir doğu macerasına iç politikalarından dolayı ne bir peny, ne bir insan, ne de bir silah harcama niyetinde değildi⁴⁴.

Venizelos'un uzaklaştırılmasından sonra kral, M.Rhallys'ı müttefikleri sakinleştirmek için başbakan olarak yanında tutmuştur. Rhallys'ın kabinesinde savaş kabinesinde olan Gounaris ise şartların değişmesi halinde ihtiyatta tutulmuştur. Müttefiklere kararlılığını göstermek için Yunanistan Anadolu'da büyük bir askeri hareket hazırlığı yapmaya başlamıştı. Yunanistan'ın

42 *The Times*, 10 December 1920

43 Smith, *a.g.e.*, s.242-243. İngiltere dışişleri mensuplarından Philip Kerr ile görüşen Venizelos'a Konstantin Yunanistan'ın başında oldukça yardım olasılığının bulunmadığı bildirilmiştir. Venizelos ise kendisine, "ben bugünkü Yunan hükümetinin yerinde olsam ve ekonomik durumun çıkmaza girdiğini görseydim, ordumuz tarafından işgal edilmiş tüm toprakları bırakır, Menderes vadisi ve Sevr antlaşmasıyla bize bırakılmış toprakların işgali ve savunulmasıyla kendimi sınırlardım. Bu bölgenin savunulması üç tümenlik ya da 45.000 kişilik bir kuvvetler başarılabilirdi". Bkz. Aynı eser, s.266.

44 John Mavrogordato, *Modern Greece: A Chronicle and a Survey*, 1800-1931, MacMillan and Co. Limited, London 1931, s.131.

müttefiklerin gözünde kredisi daha Venizelos döneminde tükendiğinden Londra Konferansı'nda Yunanistan'ın finansal yardım alması çok zordu. Düşen drahmiden dolayı ticaret de etkileneceğinden yakın bir gelecekte finansal çöküş kaçınılmazdı. Bu durumun müttefiklere karşı Greklerin sürekli düşmanlığına sebep olacağı ise kuşku götürmemekteydi⁴⁵.

Tüm bunlar olurken 25 Ocak'ta Yunan sempatizanı Lloyd George Paris Konferansı'nda, Mustafa Kemal Paşa'nın barıştan yana olmadığını, kendisini yeni bir sultan gibi lanse ettiğini, onun yüzünden Yunanistan'a karşı izlenen politikadan vazgeçilmemesini istemekteydi. İzmir'den ödün verilmesinin Mustafa Kemal'i tatmin etmeyeceğini ve Mustafa Kemal'in müttefiklerin zaferini yenilgiye çevirmek için faaliyetlerini hızlandıracağını ileri süren Lloyd George, oysaki Türkiye'yi yıkabilmenin İngiltere'ye çok pahalıya mal olduğunu ve bundan vaz geçilemeyeceğini, Yunanlıların Türklere feda edilemeyeceğini söylemiştir. Ayrıca müttefiklerin finansal silahı kullanması Yunan ordusunun açlığa mahkum edilmesi olduğundan İzmir bile kaybedilebilirdi. Yunanlıların aksine demokratik ideallere bağlı olmayan Türkler, kendi hükümetlerinin günahını çekmeliydiler. Britanyanın özellikle ilgilendiği bir konunun Türkiye'nin yenilmesi olduğunu söyleyen Lloyd George, Britanya'nın bunun için £1.000.000.000 harcadığını, binlerce kişiyi feda ettiğini, yüzbinlerce yaralı verdikten sonra Türkiye için savaş öncesi koşullara dönülemeyeceğini ve Yunanlıların Türklere satılmasının düşünülmemeyeceğini söylemiştir⁴⁶.

Paris Barış Konferansı'nda müttefikler Türk ve Yunan tarafını Londra'da yapmayı düşündükleri toplantıya çağırmaya karar vermişti. Mustafa Kemal Paşa'nın Londra Konferansı'na çağırılması Yunan basınında büyük düş kırıklığına sebep olmuştur. Yunan hükümeti, yersiz iyimserliği ve müttefiklerin Kral Konstantin'le ilişkiye başlanacağı yolunda Yunan halkını teskin etmesi sebebiyle sert bir şekilde suçlanmıştır. Halbuki, Mustafa Kemal Paşa'nın daveti başbakanın demeciyle zıttı⁴⁷. Müttefiklerin bu kararını Hellenizme büyük darbe kabul eden Yunan gazeteleri, ayrıca bu durumu Venizelos'a yapılan ihanetin ilk korkunç sonucu olarak görmekteydi⁴⁸. Londra Konferansı'nda Lloyd George, Yunanistan'ın İtilaf Devletleri'nden para yardımı istemediğini, bununla beraber kağıt para çıkarmasına müttefiklerce izin verilmesi gereğini ileri sürmüştür. Üstelik Mustafa Kemal Paşa da kağıt para çıkarmıştır⁴⁹.

16 Nisan 1921'de Lord Curzon Atina Elçisi Lord Granville'ye gönderdiği telgrafta, müttefiklerin Türk-Yunan Savaşı'nda tarafsız kalacaklarını ve her iki devlete silah satışının durdurulduğunu bildirmiştir. İngiltere'nin Türk-Yunan düşmanlığına karşı herhangi bir anolojisi olmadığına işaret eden Lord

45 Bilal Şimşir, *İngiliz Belgelerinde Atatürk*, C.III, TTK Ankara 1979, belge no. 20, s.72.

46 Şimşir, *a.g.e.*, belge no 27, s.73-74.

47 Şimşir, *a.g.e.*, belge no. 30, s.89.

48 Şimşir, *a.g.e.*, belge no. 32, s.91.

49 Şimşir, *a.g.e.*, belge no. 75, s.206.

Curzon, Kemalistlere ve Greklere karşı müttefiklerin ilişkilerinin özgünlüğüne dikkat çekmiştir. Şayet Mustafa Kemal Paşa'nın İngiliz firmalarıyla silah ticareti için müzakeresi olursa buna müsaade edilmeyeceği ve aynı durumun Yunanistan için de geçerli olduğu vurgulanmıştır⁵⁰. Daha sonra 22 Nisan'da İngiltere dışişleri bakanlığı bir muhtıra hazırlamıştır. Kral Konstantin'e karşı Aralık ayında silah satışının askıya alınmasına karar verildiğinin hatırlatıldığı muhtırada, Londra Konferansı'nda silah satışının yasaklanmasına dair belirli bir antlaşmaya varılamadığı, Türklerle Grekler arasında savaşın yeniden başlaması halinde tarafsız kalınacağı ifade edilmekteydi. Dışişlerince Türk-Yunan düşmanlığı dikkatlice bir daha incelenmiştir. Bu arada İtalyan hükümeti İngilizlerce Kemalistlere silah satışından dolayı sert bir şekilde protesto edilmişti. Bununla beraber silah ve mühimmat satışlarının hükümetin lisansına bağlı olması gerektiğine dair bir kanun kabul edilmiştir. Buna göre, silah ve cephane ihraç edilebilecekken askeri botların ve battaniyelerin satışına onay yoktu. Silah trafiği yasasına göre, silah ve cephane tedariki bazı bölgelerde yasaklanmaktaydı⁵¹. Bu durumdan fazlasıyla rahatsız olan Yunanlılar, Anadolu'daki savaşta müttefiklerin kendilerini tarafsız saymalarının Yunan hükümetini güç duruma düşürdüklerini bildirmekteydiler. Bu arada İngilizler Yunanlıların sahillere karşı ablukasını kabul etmeyecekleri gibi gemilerinin aranmalarına da karşı olduklarını bildirmişlerdi⁵². Yunan tarafı Yunanistan'ın Anadolu'daki hareketinin aslında müttefiklerce kendisine verilen bir görev olduğu ve bu görevi yerine getirirken Yunanistan'ın müttefiklerce desteklenmesi gerektiği kanaatindeydi. Bu yüzden Yunanistan hali hazırdaki durumun İngiliz hükümetince yeniden gözden geçirilmesi umunduydu⁵³. Kral Konstantin'in dönüşünden başlayarak İtilaf Devletleri Yunanistan'ı sıkıştırmaya başlamıştı. 1921 Nisan ayında müttefikler, Anadolu'daki savaşta kesinlikle tarafsız olduklarını ilan yoluna gitmişlerdi. İngilizlerin Yunanlılara gönderdikleri savaş malzemesini kesmelerinin ardından Fransız ve İtalyanlar da bu karara uymuşlardı⁵⁴. Londra Konferansı'nun ardından General Harrington, İzmit yarımadasındaki Yunan tümeni üzerindeki kumandasını bırakmıştır. Yunan kuvvetleri içerisindeki İngiliz irtibat subaylarına da artık ne tavsiyede ne de müdahalede bulunmamaları yolunda emir verilmiştir. Mali yardım konusunda da aynı yolu takip edeceğini deklare eden İngiliz hükümeti, bu şekilde Müslümanların zihnindeki Yunan muhibbi algısını yok etmek istemişti⁵⁵.

Öte taraftan Yunanlılar Anadolu'da ilerledikçe askeri kudretleri ve vatanseverlikleriyle hayat mücadelesine giren Türkler karşısında mühimmat

50 Şimşir, *a.g.e.*, belge no. 101, s.290.

51 Şimşir, *a.g.e.*, belge no. 104, s.296.

52 Şimşir, *a.g.e.*, belge no. 112, s.316.

53 Şimşir, *a.g.e.*, belge no. 112, s.317. Bu arada Yunan basınında Anadolu seferinin baarisizlikle sonuçlanması halinde Fransız ve İtalyanların Yunanistan'da yaşayamayacakları yolunda haberler yer almaktaydı. Bkz. Şimşir, *a.g.e.*, belge no. 114, s.321.

54 Smith, *a.g.e.*, s.306.

55 Ömer Kürkçüoğlu, *Türk-İngiliz İlişkileri*, AÜSBFY, Ankara 1978, s.185.

bakımından muazzam üstünlüklerine rağmen kesin zafere ulaşamayacakları anlaşılmaya başlanmıştı. Üstelik Britanya menfaatleri açısından Anadolu'da yürütülen politikanın doğruluğu sorgulanmaya başlanmıştı. Hatta bir İngiliz diplomat Yunanlıların şahsiyetinin İngilizlere çekici gelmediğini buna karşın Türk karakterinin İngiliz duygularına hitap ettiğini bildirmekteydi⁵⁶.

Lord Curzon 13 Haziran 1921'de Paris'te İngiliz Büyükelçisi Lord Harding'e yolladığı yazıda, Türkiye ile Yunanistan arasındaki sorunun tehlikeli boyutlara ulaştığını, yeni bir girişime karar verilmek suretiyle yeniden müzakerelere başlanılmasını istemiştir. Kemalistlerin yeni teklifi kabul etmemesi halinde Yunanistan'a yapılan ambargonun kaldırılmak suretiyle silah, cephane, uçak verilerek Türklerin barışa zorlanmasını istemiştir⁵⁷. 14 Hazirandaki bir diğer telgrafında Lord Curzon, müttefiklerin Kemalistlerle Grekler arasındaki savaşta sözde tarafsız olduklarını, Greklerin İtalyan ve Fransızlardan cephane aldığını bildirmekteydi. Curzon'a göre, Grekler müttefik yardımı olmaksızın Türkleri yenemezdi. Üstelik Yunan ordusu yakın bir gelecekte yenilebilirdi. Tüm seçeneklere hazırlıklı olunması gerektiğini öne süren Curzon, her iki tarafa kabul edebilecekleri bir antlaşmanın yapılmasından yanaydı⁵⁸. 16 Haziran 1921'de Atina Elçisi Lord Granville Lord Curzon'a bir telgraf çekmiştir. Telgrafında Granville, Yunanistan'a yardım düşünülüyorsa bunun hemen gerçekleştirilmesini, şayet Yunanistan'ın İngiliz yardımı olmaksızın zafer kazanması halinde İngiltere'ye çok daha az minnet duyacağını altını çizmiştir⁵⁹. Bu arada Londra'da münteşir İslamic News Dergisi'nde ilginç bir yazı kaleme alınmıştı. Yazıda, sözde Türk-Yunan savaşının hızla Türk-İngiliz savaşına dönüştüğü, İngiltere'nin tarafsızlık maskesini düşürdüğü altı çizilmiştir. Üstelik Malta'dan İstanbul'a büyük bir donanma gelmekte ve İngiliz gemileri Mısır ve diğer yerlerden getirdiği cephaneyi Yunanlılara vermekteydi. Başka bir İngiliz donanmasının Greklere yardım için İzmir'e geldiğinin haber verildiği yazıda, İngiltere'nin amacının Yunanlılara karşı kesin Türk zaferini önlemek olduğunun altı çizilmişti. Britanyalıların yeni macerayı kabul edip etmeyecekleri ise başka bir tartışma konusuydu. İslamic News, Britanyalıların hükümetin yakın doğu politikasına güvenip güvenmediklerinin sorgulanmasını istemekteydi. Dergideki yazı şu dikkat çekici ifadelerle devam etmiştir: *"Britanyalılar kaçınılmaz şekilde kurban edecekleri gençlerin miktarının farkındalar mı? Bu durumun sonuçları hakkında en ufak bir fikirleri var mı? Vergi mükellefleri olan bitenden haberdar mı? Aşırı borç yükü altındaki vergi mükellefleri diğer bir borç yükünün altına girecekler. Çoğunluğu Britanyalılardan oluşan, savaşmak zorunda olup, ölecek büyük bir ordu seferber edilecek. Ne için? Grekler için mi? Çaresiz Türkleri son melcelerinden mahrum ederek küçün imparatorluklarını kurmak için mi? Üç kuruşluk Grek politikasının mimarı Venizelos'u memnun etmek için."*⁶⁰.

56 Gotthard Jaeschke, *Kurtuluş Savaşı İle İlgili İngiliz Belgeleri*, TTK, Ankara 1986, s.254.

57 Şimşir, *a.g.e.*, belge no. 138, s.378.

58 Şimşir, *a.g.e.*, belge no. 141, s.387.

59 Şimşir, *a.g.e.*, belge no. 144, s.394.

60 Şimşir, *a.g.e.*, belge no. 145, s.396-397.

Anadolu'da süren savaşı müttefikler artık bitirmek niyetindeydi. 25 Haziran'da Müttefiklerce Yunanistan'a, İzmir'den fedakarlık etmesi karşılığında Trakya'nın bırakılmasını içeren bir teklif yapılmıştır. Fakat Yunanistan teklifi, "uygar dünyanın çıkarlarını savunduğunu, yaptığı savaşın ayrı bir savaş değil, dünya savaşının devamı olduğu" gerekçesiyle reddetmiştir⁶¹.

Sakarya Savaşı öncesi İngilizler subaylarını Anadolu'daki Yunan kuvvetleri nezdine göndererek raporlar almışlardı. Subayların raporlarında "Yunan ordusu müessir bir savaş makinesi" olarak görülse de İngiliz genelkurmayının hazırladığı raporda, Yunanlıların büyük bir zafer kazanmayağı inancı hakimdi. Yunanlılara cephanesiz savaş malzemesi ve para yardımı yapmak bir işe yaramayacaktı. Yunanlılara yardım ederken Türklerin dışarıdan yardım almalarının önlenmesi gerekiyordu. bunun ise önüne geçilemezdi. Yunanlılara askeri takviye yapılmadıkça cephanesiz ve para yardımı Yunan zaferi için yeterli değildi⁶². Sakarya Savaşı'nda Yunanlılara askeri yardım yapmanın bir işe yaramayacağını İngilizler anlamışlardı. Türkiye'ye koşulları kabul ettirebilmek için Yunanistan'a yardım yapılacağı tehdidi denenemiş fakat bir işe yaramamıştı. İngiltere'nin tek isteği Türk-Yunan Savaşı'na bir an evvel son vermektir.

Kralın dönüşüyle İtilaf Devletleri'nin uyguladığı ambargo Lloyd George'un önemsiz birkaç girişimine rağmen devam etmiştir. Fransız ve İtalyanların tutumu ortadayken kaynak bulma açısından geriye sadece İngiltere kalmaktaydı. Kötüye giden ekonomiye müdahale edilmediği takdirde Yunanistan'daki İngiliz yatırımları zarar görebilirdi. Lloyd George, 1921 Aralık ayında yapılan antlaşmayla Yunanistan'ın kredi almasının önündeki engelleri kaldırırsa da, iç piyasaların kredi vermeyi reddetmesiyle antlaşma kağıt üzerinde kalmıştır. Şayet İngiliz hükümeti, Fransa'yı göz ardı edip Yunanistan'a doğrudan yardım etmeye kalkışırsa bu durum Türk-Sovyet yakınlaşmasına sebep olacaktı⁶³.

1 Aralık 1921'de Yunan Dışişleri Bakanı M. Baltazzi ödünç para olmadan Yunan ordusunun daha fazla dayanamayacağını bildirmişti. İngilizler için, toplamayı düşündükleri konferanstan önce Yunanistan'ın batışı Ankara'ya barış koşullarını empoze etmek için tüm kozların kaybedilmesi manasındaydı. İngilizlere göre, sorun artık Yunanistan'ın savaşa devam edebilmesi değil, var

61 Kürkçüoğlu, a.g.e., s.192.

62 Bilal Şimşir, *İngiliz Belgeleriyle Sakarya'dan İzmir'e*, Bilgi Yay, Ankara 1989, s.123. Temmuz ayında Bolşevikler Kazım Karabekir Paşa'ya İngilizlerin Yunanlılara desteği karşılığında Bolşevik ordunun da Anadolu'daki milliyetçilere destek vermeye hazır olduğunu ifade etmiştir. Görüşmeden Kazım Karabekir, Ankara hükümetini haberdar etmiştir. Kendisine verilen cevapta, Bolşevik kumandana teşekkür edilmesi gereği ve teklif edilen yardıma ihtiyaç duyulmadığı ifade edilmiştir. Mustafa Kemal Paşa arkadaşlarına ise Bolşevikliği bilmediklerini, Bolşeviklerin Anadolu'ya girdikleri günden itibaren Anadolu'nun mutluluğunu emip Azerbaycan örneğindeki gibi cırtlıplak bir halk olarak bırakılacaklarını söylemiştir. Bkz. *Aynı eser*, s148.

63 İsmail Ediz, *Diplomasi ve Savaş İngiliz Belgelerinde Batı Anadolu'da Yunan İşgali*, Atam, Ankara 2015, s.298.

olabilmesiydi. Konferansın sonuna kadar çöküntü önlenebilirse Kemalistler daha makul bir hale getirilebilir Anadolu'da genel bir barış sağlanabilirdi⁶⁴.

İngiliz Avam Kamarası'nda 20 Şubat 1922 tarihli birleşiminde Mr. L. Malone, Başbakana yönelik olarak Türkiye ile Yunanistan arasındaki savaş göz önüne alındığında Trade Facility Act altında Yunanistan'ın borç isteğine -alınan borçlar Yunanistan'ın Türkiye'ye saldırılarını devam ettirmesine yardım etmekteydi- Britanya'nın karşılık verip vermeyeceğini sormuştur. Ayrıca kendisi Müslüman unsurları uzaklaştırmadan Türk Halkıyla ivedi bir barışın gerekliliğinden ötürü, Başbakandan Türkiye ile Yunanistan arasında barışçıl ilişkiler kurulana dek meclise, Yunanistan'a daha fazla finansal yardım yapılmayacağı hususunda güvence vermesini istemiştir. Başbakan ise hükümetin Yunan hükümetine borç vermeye niyetinin olmadığını söylemişti. Albay Wedgwood da Ticari Olanak Yasası altında Yunanistan'a herhangi bir kredinin garanti edilip edilmediğini sormuştur. Başbakan, hükümetin Ticari Olanak Yasası haricinde hiçbir hükümete borç konusunda garanti vermediklerini söylemişti. Albay Wedgwood ise bunun Yunan hükümetine direkt yardım olduğunu ifade etti. Mr. O'connor ise paranın büyük kısmının İngiltere için harcandığına vurgu yaptı. Korgeneral Kenworthy ise bunun cephane olduğunu ortaya atmıştı. Radikal Partiyi Türk yanlısı olmakla suçlayan Mr. O'connor, İtilaf Devletleri'nin Küçük Asya'da Kemalistleri Yunanlılara karşı savaşa devam etmeleri için silahlandırdıklarını, böylece Yakın Doğu'daki Hristiyanların Türklerin insafına kaldığını söylemişti. Mr. Harmsworth ise £15,000,000'luk kredinin Yunanistan'a söz verilip verilmediğini sorması üzerine Mr. Young, £15,000,000 luk kredinin Yunanistan'a garanti edilmediğini ifade etmişti.⁶⁵

Büyük Taarruz öncesinde Yunanistan'da mali durum 1921 yılı boyunca olduğu gibi Drahmî'deki dalgalanmalardan dolayı çok kötüydü. Ayrıca, ekonomi için gerekli olan metaların da değişimi de çok zordu. Bu durum Yunanistan'ın kredi bulmasını imkansız hale getirmekteydi. Birçok Britanya firması teslim ettikleri malların karşılığını alamamakta, Yunanlı tüccarlar taahhütlerini yerine getirmemekteydi. Yunanistan'daki ekonomik durum normalden çok uzak olup geleceğe dönük bir şeyler söylemek ise çok zordu⁶⁶.

Büyük Taarruz'la Yunan ordusunun Anadolu'dan sökülüp atılmasıyla Yunanlılar 2 Eylül'de beklenildiği gibi Londra'ya başvurmuştu. Kemalistlere karşı İzmir'i ve Rumları savunmak için güçlerinin olmadığını söyleyen İzmir'deki Yunan komiseri ivedi olarak önlem alınmasını istemekteydi. Küçük Asya'nın boşaltılması hususunda önerileri kabulle birlikte bir ateşkes antlaşması

64 Şimşir, *İngiliz Belgeleriyle Sakarya'dan İzmir'e*, s.211.

65 <https://api.parliament.uk/historic-hansard/commons/1922/feb/20/greece>.

Yunanistan Anadolu hareketinde asla tek başına karar verebilme yetisine sahip değildi. Nitekim, 1922 Temmuz ayında Yunanistan İstanbul'u işgal etmek suretiyle Türkleri sulha zorlamak istediye de -hatta Anadolu ordusunun bir kısmı Doğu Trakya'ya nakil için hazırlandı- İtilaf Devletleri bu hareketi kabul etmeyeceklerini açıklamışlardı. Bkz Büjak, *a.g.e.*, s.20.

66 *Financial Times*, 19 August 1922.

istediklerini dile getiren Yunanlılar, acele adım atması için İngiliz hükümetine adeta yalvarmaktaydı⁶⁷. Bu arada İngiltere Atina Büyükelçisi Mr. Bentinck'den Londra'ya bir telgraf çekilmişti. Mr. Bentinck'e göre, Londra'nın neredeyse iki yıl Greklere her tür materyali vermesi Mustafa Kemal Paşa'yı İngiltere'nin tarafsız olduğu hususunda iknaya en büyük engeldi. Üstelik Mustafa Kemal Paşa Londra hükümetini Grek ordusu ile birlikte kabul etmekteydi. Aksini inandırmak imkansızdı. Mr. Bentinck, Mustafa Kemal Paşa'nın Greklere Londra'nın gerekli yardımı yaptığı ve Londra'nın bu durumdan fazlasıyla yararlandığı kanaatini taşıdığını öne sürmekteydi. Son on iki ay boyunca Greklere verilen yardımın yarısını Mustafa Kemal Paşa diğer müttefiklerden almıştı. Aksi yapılırsa o anki çöküşle büyük ihtimal karşılaşılabilir. Gerekerin tasarrufuna verilen kredi ve materyaller o tarihte büyük etkiye sahip olacaktı. Şayet Londra hükümeti bu tarz savaş materyali değil de insanlık adına yardım sağlasaydı İzmir'e dökülen mültecilerin taşınması için zaman kaybedilmeyecekti. Mr. Bentinck, Yunanlılardan ziyade Londra hükümetinin çok daha elverişli bir mütareke yapacağından umutluydu⁶⁸.

Türk Ordusu'nun zaferi Fransız kamuoyunda da yankılanmıştır. Fransız basınına göre, boyunu aşan bir fatih rolünü oynamak isteyen Venizelos, Hellenizmin mezarcısı olmuştu. Türk zaferi Yunan atıp tutuculuğu ve Lloyd George'un gururlu inatçılığı için iyi bir dersti. İngiltere Amerikan bağımsızlığından beri vekâlet yolu ile en ağır hezimete uğramıştı. Türk zaferi İngilizler için ibret alınacak bir dersti. Hezimetin Konstantin'in maceracı projelerine destek veren İngilizlerin açgözlü politikasının eseri olduğunu ifade eden Fransız basın, Türklerin Asya ve Avrupa'dan silinemeyeceklerini düşündüğü için antlaşma yapma yoluna gittiğini yazmaktaydı. Üstelik İngiliz-Yunan entrikası Fransa'nın doğudaki çıkarlarına aykırı olduğundan bu entrikaların iflası Fransızları sevindirmiştir. Alman basınına göre de, Türk zaferi Paris'te bir Fransız zaferi gibi karşılanmıştı. Paris'teki sevincin sebebi mağlûbun Yunanistan'dan çok İngiltere olmasıydı⁶⁹.

Türk Ordusunun kazandığı başarılar artık İngiliz kabinesinde geleneksel Türk dostluğunun yeniden şekillenmesi gerektiği yönündeki seslerin yükselmesini getirmiştir. Artık İngilizler Türklerle dostane ilişkiler kurmanın yollarını aramaya başlamıştı. İngiliz Kızılhaç Cemiyeti vasıtasıyla Müslüman mültecilere yardım etmek, balolar tertiplemek suretiyle para toplamak siyasi iklimin ılımanlaştığının bir göstergesiydi. Büyük Taarruzdan sonra İzmir'de Mustafa Kemal Paşa Batılı gazetecilere verdiği beyanatta Britanya'nın Türkiye ile ticarete ve dostane ilişkilere başlayacağına inandığını söylemiştir.

67 Şimşir, *İngiliz Belgelerinde Atatürk*, IV, belge no 149, s.375.

68 Şimşir, *İngiliz Belgelerinde Atatürk*, IV, belge no 151, s.377.

69 Yahya Akyüz, *Türk Kurtuluş Savaşı ve Fransız Kamuoyu*, TTK, 2. Baskı, Ankara 1988, s.299-301.

5. Batılı Emperyalistlere Güvenmenin Bedeli: Venizelos ve Rumlar'da Hayal Kırıklığı

Britanyalı muhabirlerden Harold Spender Venizelos'la bir mülakat gerçekleştirmiştir. Mülakatta muhabir, meselelerin gittikçe nazik bir vaziyet aldığı o dönemde Yunanistan'ın dostu İngilizlerin Yunan davası için yapması gerekenleri ve Konstantin'in iktidara gelmesinin Yunanistan'ı sevenlerce takip edilen politika üzerinde bir tesirinin olup olmadığını sormuştur. Venizelos, Yunanistan'ın hem kendisinden hem de Konstantin'den büyük olduğu şeklinde mukabelesi üzerine muhabir kendisine hak vermiştir. Ardından muhabir İngiltere'nin Yunanistan için tutması gerekli en iyi hareket tarzını sormuştur. Venizelos bu soruyu şu şekilde yanıtlamıştı: *"İngiltere'ye gerçeği söyle. Yunanistan'a müttefiklerin parasıyla yardım edildiğinin söylenildiğini biliyorum. Yunanistan kendisine ABD, İngiltere, Fransa'dan verilen £30.000.000'luk müşterek kredi haricinde 1918'den beri müttefiklerden hiç para almadı. Yunanistan'a o tarihten beri Büyük Savaş'tan kalan savaş materyalleri verildi. Mayıs 1919'da Barış Konferansında Yüksek Konsey Yunanistan'dan İzmir'e çıkmasını istedi. Fakat Yunan ordusu oradayken saldıran Türkleri takip etmesine izin verilmeyip sınırlı bir çizgiye hapsedildi. Bu Grekler için zor bir duruma sebebiyet verdi. Çünkü düşman bizim mütthamızda organize olmuş ve istediği anda saldırabiliyordu. Bu durum 1920 Haziran'ı, Kemalistlerin müttefiklere meydan okuduğu, İstanbul ve Kilikya'da saldırıya geçtiği döneme kadar sürdü. Kemalistlerin boğazın Asya sahiline ulaştığını ve fillen Boğaziçi'deki müttefik gemilere saldırdığını hatırlıyorsun. Türkler güneydoğuya Çanakkale'ye ulaşarak boğazların serbestliğini tehlikeye attılar. Bu kritik dönemde Yüksek Konsey, Yunanistan'dan müttefiklerin vekili olarak Türkler'e karşı saldırıya geçmesini istedi. Ayrıca, İzmit'te İstanbul'a karşı yapılabilecek bir girişime karşı operasyonda olan bir Grek bölüğü, İstanbul'daki Britanya generalinin emrine verildi. İlerleyen Grekler İngilizlerin içerisinde operasyonlar yaptı. Yunanistan benim başbakanlığında o ana kadar muzafferdi. Biz söz verdiğimiz herşeyi yaptık. O dönemden beri büyük bir yıkım olmamakla birlikte Grekler Kemalistlerin hücumlarına uğradı. Konstantin'in dönüşü ve benim düşüşümden dolayı müttefikler tarafsızlık ilan etti ve finansal yardımlarını geri çektiler. Borçlar askıya alındı ve artık Greklere cephane verilmemeye başladı. Bu arada Bolşevikler Kemalistlere yardım etmekteydi. Yunanistan İzmit'te kuvvetlerini geri çekmek zorunda kaldı". İstanbul'un ve boğazların tehlike altında olduğunu ileri süren Venizelos, Türklerin müttefikleri önemsemediği ve bir Britanya ajanını astığını hatırlatmıştı. Bolşevikler Türklerin arkasındaydı. Venizelos'a göre şayet Kemalistler ve Bolşevikler İstanbul'a girerse tüm Hristiyan güçlere meydan okuyacaklar ve müttefikler sonunda çıkarlarının zedelendiğini anlayacaktı. Muhabirin Konstantin'in cepheye gitmesi hakkındaki sorusunu ise Venizelos, bu hareketin Grek askerlerinin başarıya olan inançlarını kamçılayacağı şeklinde cevaplamıştı. Ardından muhabir Britanya'nın yeni bir savaşa çekildiği yönündeki eleştirileri hatırlatmıştır. Bunun üzerine Venizelos, hali hazırdaki*

durumun sadece I. Dünya Savaşı olmamakla birlikte savaşın hala bitmediğini, Türkiye'nin -şu ana kadar uygulanmayan- savaşı bitiren antlaşmayı yırtmaya çalıştığını ve bir antlaşmadan ziyade sadece mütarekenin mevzu bahis olduğunu söylemiştir. Muhabir ise, Britanyanın herhangi bir savaş istemediğini, aslında yeni bir savaşa güç yetiremeyeceğini, kamuoyunun da yeni bir savaşa karşı olduğunu ifade etmişti. Büyük Britanya'nın yeni bir savaşa başlamasını istemediklerini söyleyen Venizelos, basitçe Britanya'nın kendi işini yapmasını ve kendilerini terk etmemesini istiyordu. Yunanistan'ın yenilmesi halinde İngiltere'nin en hayati çıkarlarının zedeleneceğine dikkat çeken Venizelos, Mustafa Kemal Paşa'nın İstanbul'a ulaşması halinde boğazların serbestliğinin zedeleneceğini ve Akdeniz'deki İngiliz egemenliğinin müşterek Türk-Rus zaferiyle dumura uğrayıp, Türk ve Rusların Akdeniz'e egemen olacaklarını söylemiştir. Muhabirin, İngiliz filosunun belkide bundan dolayı İstanbul'da bulunduğu yolundaki sözlerine Venizelos şöyle karşılık vermişti. *"Belkide. Sen sorumluluklarını-üzerindeki yükü- konuşuyorsun. Yunanistan'ın sorumluluğuna bak. Silah altındayız ve bizim ordumuz 1912'den beri mobilize olmuş -dokuz yıl! Grekler silah altında olmaya Avrupa'nın işini yürütmek için devam ediyorlar. Avrupa yükümlü, sonra, bizi terk mi edecek?"*⁷⁰

Sakarya hezimetinin Yunanlarda doğurduğu büyük karamsarlık İzmir'de tüm çıplaklığıyla görülebilmektedir. Nitekim Mayıs 1921 tarihli bir rapora göre, İtilaf Devletleri'ne güvenmenin ne derece hata olduğunu geç de olsa gören İzmirli Rumlar, *"Yunanlar geldiler, rahatımızı bozdular, biz harp istemeyiz. Tanrı'nın izni ile Türkler gelir kurtuluruz"*⁷¹ demeye başlamışlardı.

Rumlar adına 1 Ağustos 1921'de Yunanistan'a gönderilen bir bildirmede, Anadolu seferinin çılgınca olduğu nitelenmekte, akıl ve gerçeğe dönüşmesi gereği salık verilmekte ve büyük zararların devamı halinde Amerikan Rumlarının Yunanistan'a herhangi bir yardımda bulunmayacakları aktarılmaktaydı⁷².

Mustafa Kemal Paşa'nın İzmir'e girişinin beklendiği günlerde karışıklık içindeki İzmir'de Grek asker çeteleri, Ermeniler ve bazı Türk çeteler kundakçılığa, cinayet ve yağmaya katılmışlardı. Ateşkesin düzenlenmesi hususunda bazı çevrelerde, Britanya hükümetinin çatışan taraflara direkt müdahale etmeyi düşünmediği, zira ateşkesin birçok zorluk barındırması sebebiyle bunun Türk ve Yunan tarafına bağlı olduğu görüşü hakimdi. Buna rağmen basında İstanbul'daki İtilaf Devletleri temsilcilerinin ateşkes üzerinde çalıştığı haberleri yer almaktaydı. Müttefik donanma ise ortak bir hareket planı hazırlıyordu. Yunan ordusunun uğradığı hezimet askeri tarihte eşine az rastlanır hadiselerden biriydi. İyi organize edilip donatılmış 150.000 kişilik bir ordu iki haftadan az bir sürede tam bir mülteci güruhu haline gelmişti. Diğer savaş gemileriyle birlikte Amerikan destroyerleri de limana demirlemişti. Amerikan

70 *The Times*, July 08, 1921

71 *Harp Tarihi Belgeleri*, yıl 23, Eylül 1974, sayı 71, Ankara 1974.belge 1538.

72 *Harp Tarihi Belgeleri Dergisi*, yıl 22, Mart 1973, belge 1497.

destroyerleri olan Litchfield ve Simpson'dan ilk Amerikan silahlı devriyeleri Amerikan mülkiyetlerini korumak için karaya çıkmış ve küçük gruplar halinde şehre dağılmışlardı. Starndart Petrol Şirketi de mallarını ve personelini güvenli bir yere taşımak için birkaç gemi kiralamıştı. Fransız hükümet çevreleri ise açıkça müttefiklerin müdahalesine karşı olduğunu ve Yunanistan'ın Ankara hükümetine başvurmasını istiyordu. Batı basınının önemli bölümü Yunan ordusunun felaketini Lloyd George hükümetinin Helen yanlısı politikası ve Britanya kabinesinin barış antlaşması önermedeki gecikmesine yüklemişti⁷³.

Lozan Konferansı'na Türk heyetinin ikinci delegesi olarak katılan Rıza Nur, hatıratında konferans sonunda Venizelos ile dost olmaya başladığını ifade etmekteydi. Önemli meselelerin halledildiğini, belirli aralıklarla ziyaretlerin gerçekleştirildiğini söyleyen Rıza Nur, Venizelos'un kendine dert yandığından bahsetmektedir. Görüşmelerden birinde Venizelos şunları söylemişti: *"Bu Frenkler müthiş egoisttir. Beni zorlayıp Yunanistan'ı Anadolu'ya sevkettiler. İş sıkışınca bizi bırakıverdiler. Ne para, ne silah vermedikleri gibi işte gördünüz, Lozan'da diplomatik yardımda bulunmadılar. Ah, içim doludur."* Müttefiklerin Bolşeviklerle savaşmak için Kırım'a Yunan askeri gönderdiklerini ve hemen hemen hepsinin öldüğünü söyleyen Rıza Nur, İngilizlerin Yunanlılara çok yardım ettiğini, İngiliz yardımı olmasa Türkiye'nin Yunanistan'ı kolayca yenebileceğini ifade etmiştir. Rıza Nur ayrıca İngiliz menfaatleri söz konusu olduğunda Yunanlıların hemen yalnız bırakıldığını hatta zorla razı edildiklerinin altını çizmekteydi⁷⁴. Böylece Yunanlılar İtilaf Devletleri'ne güvenmenin faturasını çok ağır bir şekilde ödemişlerdi. Bu durumdan en fazla etkilenen ise, yüzyıllardır doğup büyüdüğü, huzur içinde yaşadıkları Anadolu topraklarını terk etmek zorunda kalan yerli Rumlardı. Elbette, Yunan işgalinin gerçekleştiği bölge de Türk halkının yaşadığı tahribat, zulüm ve dram da unutulmamalıdır.

Sonuç

Günümüzde sıkça duyduğumuz "vekalet savaşları" dünya tarihinde sık sık vukuagelmıştır. Birbiriyle kavga eden iki küçük güçten biri veya her ikisinin, bir veya daha fazla süper güç tarafından desteklenmesi veya süper bir gücün gözünü diktiği bölgede bir unsura arka çıkması olarak tanımlanabilecek "Vekalet Savaşı" dünya tarihi kadar eskidir. Süper güçler böylelikle hem mali olarak çok yıkıma uğramamakta, hem de asker cenazeleri ile kendi kamuoyları önünde yıpratılmamaktadırlar. Hiçkuşkusuz süper güçler kendi evlerinde savaşmadıklarından, daha açık bir ifadeyle toprakları savaş alanı olmadığından ekonomileri doğrudan etkilenmemektedir. Oysaki, savaş alanının cereyan ettiği ülkenin ekonomisi, kültürel varlıkları hele hele geleceği olan sivil halk vekalet savaşlarıyla yok edilmektedir. Vekalet Savaşları'nın bir

73 New York Times, 9 September 1922.

74 Dr. Rıza Nur, *Lozan Hatıraları*, 4. Baskı, Boğaziçi Yay, İstanbul 1999, s.284-285.

örneğine biz 1919-22 yılında Anadolu'da Yunanistan tarafından yürütülen savaşta şahit olduk. Dönemin süper gücü Britanya savaş yorgunu olduğu, ekonomisi yıprandığı ve kamuoyu savaş aleyhine döndüğü için kendine Anadolu'da bir peyk, kullanabileceği bir piyon aramaktaydı. Çok geçmeden Megali İdea fikriyle yanan Yunanistan ve başındaki başbakanı Venizelos bu işe talip olmuştu. Milli Mücadele süresince silah ve mühimmat hatta subay olarak da desteklenen Yunanistan için esen rüzgar 1921 Nisan ayından sonra tersine esmeye başlamıştı. Değişen dünya dengeleri müttefikleri Anadolu'daki savaşta tarafsız olmaya ittiğinden hali hazırdaki durum Yunanistan aleyhine dönmüştür. Kendilerini müttefiklerin terk ettiğine şahit olan Yunan kamuoyu siyasileri ve lobisiyle bunu dillendirse de İtilaf Devletleri'nin çıkarları baskın çıkmıştır. Yunanistan'da kabineler değişse de Megali İdea fikri uyarınca işgal hareketi devam ettiğinden Büyük Taarruz sonrası Yunan ordusu Anadolu'nun harimi-i ismetinde boğulmuştur. Britanya açısından Yunanistan'ın adeta yok hükmünde olduğu, bir piyon gibi kullanıldığının en somut kanıtı Mudanya'ya çağrılmamasıydı. Vekâlet Savaşları günümüzde başta bulunduğumuz coğrafya olmak üzere tüm dünyada cereyan etmeye devam etmektedir.

KAYNAKÇA

I. Arşiv Kaynakları

BOA (Başbakanlık Osmanlı Arşivi)

II. Resmi Yayınlar

Harp Tarihi Belgeleri

Harp Tarihi Vesikaları Dergisi

<https://api.parliament.uk/historic-hansard/commons/1922/feb/20/greece>

(İngiltere Parlamento Tutanakları)

III. Gazeteler

Chicago Daily Tribune

Financial Times

New York Times

The Times

The Washington Post

IV. Eserler

AKYÜZ, Yahya, *Türk Kurtuluş Savaşı ve Fransız Kamuoyu*, TTK, 2. Baskı, Ankara 1988.

Albay Büjak, *1918-1922 Yunan Ordusu'nun Seferleri*, (Çev.İbrahim Kemal), İstanbul Askeri Matbaası, 1939.

ARALOV, S.İ., *Bir Sovyet Diplomatının Türkiye Hatıraları*, (Çev.Hasan Ali Ediz), Burçak Yay, İstanbul 1967.

BAYKAL, Bekir Sıtkı, *Heyet-i Temsiliye Kararları*, TTK, Ankara 1974.

DALEZİOU, Eleftheria, *Britain And The Grfek-Turkish War And Settlement Of 1919-1923: The Pursuit Of Security By proxy in Western Asia Minor*, Phd Thesis Submission, Department Of History Faculty Of Arts University Of Glasgow September 2002.

Dr. Rıza Nur, *Lozan Hatıraları*, 4. Baskı, Boğaziçi Yay, İstanbul 1999.

GİLBERT, Martin, *Churchill*, Houghton Mifflin Co, 1st edition, 1981, Vol, IV

GOLDSTEİN, Erik, "Great Britain and Greater Greece 1917-1920", *The Historical Journal*, Vol. 32, No. 2 (Jun., 1989).

GÖRGÜLÜ, İsmet, *Sesli Belgelerden Savaş Anıları*, Kastaş Yay, İstanbul 2019.

KALOUDİS, George, *Ethnic Cleansing In Asia Minor And The Treaty Of Lausanne*, *International Journal on World Peace*, Vol. 31, No. 1 (MARCH 2014).

KÜRKÇÜOĞLU, Ömer, *Türk-İngiliz İlişkileri*, AÜSBFY, Ankara 1978.

LEWİNSOHN, Richard, *Esrarengiz Avrupalı Zaharoff*, İletişim Yay, İstanbul 1991.

MAVROGORDATO, John, *Modern Greece: A Chronicle and a Survey, 1800-1931*, MacMillan and Co. Limited, London 1931.

MAZOWER, Mark, *Greek and İnter-War Economic Crisis*, Clarendon Press, Oxford 1991.

PALLİS, Alexander, *Yunanlıların Anadolu Macerası*, (Trc.Orhan Azizoğlu), Yapı Kredi Yay, İstanbul 1995.

SMİTH, Michael Llewellyn, *Yunan Düşü*, Ayraç Yay, Ankara 2002.

ŞİMŞİR, Bilal N., *Atatürk ve Cumhuriyet*, İleri Yay, İstanbul 2006.

ŞİMŞİR, Bilal, *İngiliz Belgelerinde Atatürk*, TTK, Ankara 1979.

TOYNBEE, A. J., *Türkiye'de ve Yunanistan'da Batı Meselesi*, (Trc. Kadri Orağlı), Yeditepe Yay, İstanbul 2007.